2) попередня перевірка звернень і підготовка справи до розгляду;
3) розгляд звернень, щодо яких відкрито конституційне провадження; прийняття підсумкового рішення;
4) прийняття рішень і висновків Конституційного Суду України та їх офіційне оприлюднення.

Таким чином, конституційний юрисдикційний процес є окремим видом судочинства в Україні, видом юрисдикційного процесу, оскільки має всі традиційні ознаки. Водночас конституційний юрисдикційний процес відзначається певними особливостями, що пов'язано з компетенцією Конституційного Суду України. Конституційний юрисдикційний процес є сполучною ланкою між конституційним матеріальним і конституційним процесуальним правом.

Водночас конституційний юрисдикційний процес не виступає єдиним взаємозв'язком між останніми, оскільки це різновид конституційного процесу, але не зводиться до нього.

Конституційний юрисдикційний процес – це один із зовнішніх проявів конституційно-процесуальної форми, яка за своєю природою має диференційований і багатоаспектний характер. Під таким кутом зору він включає вищезазначені основні аспекти, які обумовлюють існування відповідних процесуальних норм та інститутів (наприклад, інститут при- значення суддів Конституційного Суду України; інститут конституційного провадження; інститут конституційної діяльності (порядку внесення змін до Конституції України).

Вищенаведені положення розкривають зміст і характер співвідношення конституційного юрисдикційного та конституційного процесів; свідчать про плюральну природу конституційного юрисдикційного процесу – наявності як динамічних, так і статутарних ознак; висвітлюють характерні риси і властивості конституційного юрисдикційного процесу як різновиду конституційного процесу.

У рамках функціонування конституційного юрисдикційного процесу втілюються правореалізаційний, правозахисний, правотворчий, правозастосовний, регламентаційний та юрисдикційний аксіологічно-функціональні аспекти конституційного процесу.

РЕЗЮМЕ
В статті висвітлюються загальні засади розвитку конституційного процесу, його особливостей та структурних елементів. Виявлені тенденції розвитку об'єктивують перспективи розвитку конституційного процесу.
Ключові слова: конституційна юстиція, конституційна юрисдикція, Конституційний Суд України, конституційний контроль, рішення Конституційного Суду України.
РЕЗЮМЕ
В статье освещаются общие принципы развития конституционного процесса, его особенностей и структурных элементов. Выявленные тенденции развития объективируют перспективы развития конституционного процесса.
Ключевые слова: конституционная юстиция, конституционная юрисдикция, Конституционный Суд Украины, конституционный контроль, решения Конституционного Суда Украины.
SUMMARY
The article concerns itself with the general principles of the constitutional process development, its peculiarities and structural elements. Identified development tendencies objectify the prospects of the constitutional process development.
Key words: constitutional justice, constitutional jurisdiction, The Constitutional Court of Ukraine, constitutional review, The Constitutional Court of Ukraine's decisions

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:
1. Конституція України: Закон України // Відомості Верховної Ради України.- 1996.-№ 30.-Ст. 141.
2. Про Конституційний Суд України: Закон України // Відомості Верховної Ради України.- 1996.— № 49.- Ст. 272.
3. Ківалов С.В. Межі та процедура конституційних перетворень в Україні / С.В. Ківалов // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №2(7). – С. 43 – 47.
4. Кравец И.А. Российский конституционализм: проблемы становления, развития и осуществления / И.А. Кравец. – СПБ. : «Юридический центр Пресс», 2004. – 675 с.
5. Кравченко В.В. Конституційне право України : навчальний посібник / В.В. Кравченко – вид. 4-те. – К.: Атіка, 2007. – 592с.
6. Крусян А. Роль та значення конституційних законів у системі сучасного українського конституціоналізму / А. Крусян // Вісник Львівського Ун-ту. – 2009. – Вип. 48. – С. 88-94.
7. Приходько Х. Конституційний процес як самостійний вид юридичного процесу / Х. Приходько // Право України. – 2008. – № 6. – С. 29 – 31
8. Стецюк П.Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму. Частина перша: посібник для студентів / П.Б. Стецюк. – Львів : астролябія, 2003. – 158
9. Шаповал В.М. Сучасний конституціоналізм : монографія / В.М. Шаповал. – К.: Юридична фірма «Салком», 2005. – 560 с.

УДК 349.2

ЗВІЛЬНЕННЯ З ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАЦІВНИКОМ ОВС УКРАЇНИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Лавріненко О.В., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права та процесу Донецького юридичного інституту МВС України
Акаєв Т.Ш., асистент кафедри правознавства Макіївського економіко–гуманітарного інституту, здобувач ад'юнктури Харківського національного університету внутрішніх справ

Актуальність даної наукової розробки обумовлена тим, що одним із різновидів індивідуально–трудового відношення найманого працівника виступає службово–трудове відношення, що виникає й реалізується під час проходження держслужби працівником органів внутрішніх справ, який має спеціальне звання міліції України (*далі — працівник ОВС*). Таке відношення являє собою індивідуальне двостороннє суспільне відношення, яке виникає на підставі договору між працівником ОВС і роботодавцем (органом внутрішніх справ), за яким одна сторона — працівник, будучи включеним до складу трудового колективу органу (підрозділу) внутрішніх справ, зобов'язується виконувати визначену службово–трудову функцію з підляганням установленому внутрішньому трудовому розпорядку, а друга сторона — роботодавець — забезпечувати працівника роботою відповідно до обумовленої договором чи контрактом про службу спеціальністю, кваліфікацією або посадою, оплачувати його працю і створювати необхідні для належного виконання покладених обов'язків умови праці, передбачені загальним і спеціальним трудовим законодавством, договором (контрактом) та угодою сторін. Виходячи з означеного змісту службово–трудового правовідношення, його складниками (елементами) уважаються правовідносини з робочого часу й часу відпочинку, оплати праці, трудової (службової) дисципліни та охорони праці. Отже, питання про службову дисципліну має не лише вагоме прикладне значення, а й допомагає вірно з'ясувати на теоретичному рівні сутність службово–трудового правовідношення загалом та виявити й охарактеризувати специфіку змісту й характер взаємодії його елементної бази зокрема. Щойно означене нами питання доцільно розглядати

© Лавріненко О.В., Акаєв Т.Ш., 2013

в контексті дослідження наявного спеціального механізму дисциплінарної відповідальності працівників ОВС, установленого насамперед Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України, затвердженим Законом України від 22.02.2006 за № 3460–IV (*далі — Дисциплінарний статут ОВС*), а також, зважаючи на обраний наразі предмет дослідження, зміст положень ст. 15 «Відповідальність військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних правопорушень» Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 (*далі — КУпАП*). Саме в цій царині правового регулювання вбачається наявність деяких проблемних аспектів, пов'язаних із трансформацією адміністративної відповідальності працівника ОВС у дисциплінарну відповідальність, яка традиційно розглядається в якості різновиду трудоправової юридичної відповідальності.

Дослідженню теоретичних і практичних проблем притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників ОВС присвячені численні наукові розробки, зокрема В. С. Венедіктова [1–2], А. Т. Комзюка [3], В. О. Кузнєцова [4], О. В. Лавріненка [5–11], М. І. Хавронюка [12], В. І. Щербини [13–14] та інших [15, с. 344–348]. Абсолютна більшість дослідників у той чи інший спосіб наголошують, що адміністративна відповідальність працівників ОВС є частиною загального інституту адміністративної відповідальності, але водночас справедливо звертають увагу на те, що стосовно цієї категорії осіб законодавством установлено деякі особливості, винятки. Питання механізму трансформації адміністративної відповідальності за вчинене працівником ОВС правопорушення в його дисциплінарну відповідальність у межах галузевої науки трудового права окремо поглиблено не досліджувалося, але його наявність констатувалося в основному крізь призму таких категорій, як «особливе», «спеціальне» тощо [16, с. 269–270, 285–286, 292]. Наукові здобутки перелічених авторів зберігають актуальність на сучасному етапі розвитку юридичної науки, але слід зважити тут на відсутності єдності позицій серед дослідників указаної проблематики та, як наслідок, наявності низки проблемних теоретичних і прикладних питань, що потребують свого додаткового осмислення, поглибленого теоретичного опрацювання. Ураховуючи зазначене, у цій науковій статті було поставлене *основне завдання — на прикладі дослідження окремих, у тому числі контраверсійних, доктринальних підходів виявити проблемні ділянки в сфері правового регулювання механізму трансформації адміністративної відповідальності за вчинене працівником ОВС правопорушення в його дисциплінарну відповідальність.*

За вчинення дисциплінарних проступків, згідно зі ст. 5 Дисциплінарного статуту ОВС, працівники ОВС несуть дисциплінарну відповідальність згідно із цим Статутом. Відповідно до ст. 2 Статуту дисциплінарним проступком є невиконання чи неналежне виконання працівником ОВС службової дисципліни, зміст якої полягає в дотриманні працівниками ОВС Конституції й законів України, актів Президента України й Кабінету Міністрів України, наказів та інших нормативно–правових актів Міністерства внутрішніх справ України, підпорядкованих йому органів і підрозділів та Присяги працівника органів внутрішніх справ України (ст. 1 Статуту). На працівників ОВС за порушення службової дисципліни можуть накладатися вісім видів спеціальних дисциплінарних стягнень, у тому числі «звільнення з органів внутрішніх справ» (ст. 12 Статуту). Як бачимо, законодавцем поняття дисциплінарного проступку працівника ОВС тлумачиться доволі широко. Його зміст не зводиться до вказівки на те, що цей проступок полягає в невиконанні лише службово–трудової функції працівника, установленої сторонами під час укладення договору про службу. Останній підхід є усталеним у трудовому праві й, на наш погляд, дозволяє характеризувати сутність поняття дисциплінарного проступку більш точно, а тому — коректніше. Тлумачення дисциплінарного проступку повинне мати тісний і нерозривний зв'язок зі змістом саме трудових обов'язків, покладених на працівника, а не змістом загалом нормативно–правових актів, котрі можуть і не застосовуються для безпосереднього регулювання тих чи інших елементів службово–трудових відносин працівників ОВС України.

Водночас ч. 1 ст. 15 КУпАП установлено вичерпний перелік правопорушень, за вчинення яких працівники ОВС несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах, а в решті випадків особи рядового й начальницького складу ОВС за вчинення адміністративних правопорушень несуть відповідальність за дисциплінарним статутом, тобто дисциплінарну відповідальність. Крім того, до працівників ОВС не можуть бути застосовані й деякі адміністративні стягнення, як–от громадські та виправні роботи, адміністративний арешт. У разі вчинення працівником ОВС одного з адміністративних правопорушень, за вчинення якого він несе відповідальність за дисциплінарним статутом, органи (посадові особи), яким надано право накладати адміністративні стягнення, передають матеріали про правопорушення відповідним органам для вирішення питання про притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності.

Відправною точкою цього нашого дослідження, крім щойно наведених приписів ст.ст. 1, 2, 3, 5, 12 Дисциплінарного статуту ОВС та ст. 15 КУпАП, може слугувати констатуючий висновок А.Т. Комзюка про те, що «в разі вчинення особою рядового або начальницького складу органів внутрішніх справ адміністративного проступку має місце заміна одного виду юридичної відповідальності на інший, що... одержало назву *субститутної відповідальності*. Доцільність заміни адміністративної відповідальності дисциплінарною в цьому випадку пояснюється особливостями служби в органах внутрішніх справ, особливим правовим статусом їхніх працівників, а, відтак, і специфікою юридичної відповідальності за порушення правових норм, які охороняються адміністративними санкціями» [3, с. 102–103]. Також на увагу заслуговують і сентенції та експлікації В. О. Кузнєцова про те, що «при вирішенні питання відповідальності працівників... міліції за вчинення адміністративного проступку зазначена ознака (ідеться про «субститутну відповідальність» — *прим. авт.*) має суттєве значення. Адже, при використанні цієї ознаки стає зрозуміло, що у випадку, коли працівник... міліції вчинив адміністративний проступок, за загальним правилом його відповідальність трансформується в дисциплінарну, так як стягнення на нього буде накладати начальник по службі» [4, с. 33–34]; висновку Ю. С. Адушкіна про те, що «дисциплінарна відповідальність переважає будь–який інший вид юридичної відповідальності за масштабами та частотою реалізації, з огляду на що необхідність поглибленого вивчення порядку застосування дисциплінарних заходів є безперечною» [17, с. 122], а також застережень: О. В. Кузьменка, що «розгляд таких явищ як дисциплінарне правопорушення, дисциплінарна відповідальність... здійснюваний виключно крізь призму теорії трудового права, є надто звуженим та однобоким, для того щоб уважатися всебічно обґрунтованим» [18, с. 268]; В. І. Щербини — про те, що «система дисциплінарних стягнень, що діє в Україні, вимагає кардинального вдосконалення» [19, с. 117] та М. І. Хавронюка — про доцільність «в рамках загальної правової реформи здійснити реформу законодавства про юридичну відповідальність» [12, с. 14–15], оскільки «дисциплінарне законодавство, яке регулює відповідальність працівників... органів внутрішніх справ, не відповідає вимогам Конституції України» [12, с. 5].

Слід зазначити, що прибічники підходу, зреалізованого законодавцем у ст. 15 КУпАП, як правило, посилаються на наявну в таких випадках специфіку «правового статусу військових формувань» [4, с. 37] та вдаються до ототожнення статусів працівників ОВС та військовослужбовців. Так, скажімо, М. В. Артамонов і Г. В. Орлов у цьому аспекті обґрунтовують існування принципу, відповідно до якого військовослужбовці користуються загальногромадянськими правами й свободами з обмеженнями, зумовленими особливостями військової служби [20, с. 49]. Своєю чергою В. О. Шамрай обмежується вказівкою на те, що для «кожної організації, особливо такої формалізованої, як армія, існує перелік провин та порушень, що підлягають кримінальній чи адміністративній відповідальності» [21, с. 160]. Схоже розмірковує тут М. Т. Павлов, коли пояснює наявність випадків обмеження адміністративної відповідальності тим, що збройні сили та інші передбачені законодавством збройні формування є «специфічними утвореннями (організаціями), у яких службові відносини регулюються на основі принципів централізації, єдиноначальства й військової дисципліни в управлінні військами» [22, с. 232]. Держава, висновує В. О. Кузнєцов, «обмежила юрисдикцію цивільних органів влади й управління в сфері притягнення... працівників... міліції до адміністративної відповідальності» [4, с. 37]. Д. М. Бахрах, з'ясовуючи суть розглядуваного нами питання, стверджує, що «однією з тенденцій розвитку права виступає поява особливих правил, системи пільг для жінок, інвалідів, неповнолітніх, військовослужбовців... Чим досконаліше право, — наголошує цей дослідник, — тим диференційованіше воно регулює конкретні питання суспільного життя, тим більше в ньому винятків, особливих правил, пільг... Названий процес знаходить своє відображення й у нормах, що регламентують адміністративну відповідальність» [23, с. 61].

Деякі ж науковці взагалі, ураховуючи наявні особливості адміністративної відповідальності, відносять осіб, зазначених у ч. 1 ст. 15 КУпАП, до групи суб'єктів адміністративного правопорушення, які за ознаками свого правового становища при застосуванні до них адміністративних стягнень не підпадають ані під ознаки загального суб'єкта, ані під ознаки спеціального суб'єкта, а тому вважають їх якимось «особливими» суб'єктами. При цьому «особливий суб'єкт» адміністративної відповідальності характеризується адептами означеного підходу як «особа, яка володіє передбаченими нормою права юридичне значущими ознаками, що не включені до складу правопорушення, але які впливають на розмір, вид стягнення, порядок притягнення до відповідальності» [24, с. 81]. Д. М. Бахрах указує на цілу низку ознак такого «особливого суб'єкта», за допомогою

яких, на думку цього автора, можна відрізнити «особливий» суб'єкт від «спеціального» суб'єкта. До цих ознак відноситься те, що: 1) вони властиві лише окремим категоріям громадян; 2) вони відображають специфіку правового статусу різноманітних груп громадян; 3) вони розміщені в статях загальної частини Кодексу про адміністративні правопорушення [23, с. 61]. Певно, такою ж логікою щодо розуміння наявності «особливих суб'єктів» керувався й вітчизняний законодавець, коли свого часу встановив у ч. 2 ст. 3 Закону України від 05.10.1995 «Про боротьбу з корупцією» що військовослужбовці, працівники ОВС та інші особи, які згідно із чинним законодавством притягуються до відповідальності за адміністративні правопорушення відповідно до дисциплінарних статутів, у разі вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією, несуть відповідальність, передбачену цим спеціальним законом.

На окрему увагу заслуговують розлогі міркування із цього приводу В. О. Кузнєцова, котрий зазначає: «Адміністративним проступком визнається тільки таке діяння, за яке законодавством передбачена адміністративна відповідальність, тобто воно повинно бути адміністративне караним. З одного боку, адміністративне правопорушення є підставою адміністративної відповідальності, а з іншого, така відповідальність — обов'язкова ознака адміністративного правопорушення, яка визначає його природу. При цьому, реалізація адміністративних стягнень не завжди супроводжує адміністративний проступок, але можливість їхнього застосування складає його обов'язкову властивість. Адміністративні правопорушення осіб на яких поширюється норма ч. 1 ст. 15 КУпАП є виключенням із загального правила, за більшість яких останні несуть не адміністративну, а дисциплінарну відповідальність, тобто в цьому випадку адміністративна караність проступків відсутня, хоча від цього вони не перестають бути адміністративними» [4, с. 37–38]. Близьку позицію обстоює й В. І. Іванов [25, с. 96]. На наш погляд, останній доктринальний підхід характеризується певною суперечливістю. Так, якщо адміністративне правопорушення є підставою адміністративної відповідальності, а, із другого боку, така відповідальність — це обов'язкова ознака адміністративного правопорушення, яка визначає його природу, то, по–перше, річ повинна йти не про можливість застосування такої відповідальності, а про фактичне її застосування, інакше це вже не «обов'язкова ознака», як про це зазначає В. О. Кузнєцов [4, с. 37–38], а лише факультативна! По–друге, коли відповідальність уважати обов'язковою ознакою адміністративного правопорушення, котра визначає його природу, то такий характер означеної ознаки, гадаємо, аж ніяк логічно не узгоджується з тезою про те, що адміністративні правопорушення осіб, на яких поширюється норма ч. 1 ст. 15 КУпАП, є «виключенням із загального правила, за більшість яких останні несуть не адміністративну, а дисциплінарну відповідальність, тобто в цьому випадку адміністративна караність проступків відсутня, хоча від цього вони не перестають бути адміністративними» [4, с. 38]. Якщо відсутня адміністративна караність проступків, то де ж тоді обов'язкова ознака адміністративної правопорушення: хоча б, можливість, не кажучи вже про невідворотність, притягнення до адміністративної відповідальності за таке правопорушення?.. Тут більш обґрунтованим убачається наступний висновок В. С. Венедіктова: «Сутністю адміністративної відповідальності є адміністративні стягнення як необхідний правовий наслідок порушення (невиконання) адміністративних заборон, що полягає в осуді поведінки порушника й обмеженні його особистих благ, матеріальних та інших правових інтересів, у чому виражається оцінка вчиненого діяння» [1, с. 159].

Концептуально погоджуючись із наведеними вище позиціями А. Т. Комзюка й В. С. Венедіктова й зважаючи на зміст приписів ст.ст. 1, 2, 3, 5, 12 Дисциплінарного статуту ОВС та ст. 15 КУпАП, слід зазначити, що сама по собі наявність в адміністративному праві такого правового механізму заміни (трансформації) адміністративної відповідальності на дисциплінарну («субститутну відповідальність») свідчить про те, що фактичне (де–факто) вчинення працівником ОВС адміністративного правопорушення формально (де–юре) є порушенням службової дисципліни, тобто дисциплінарним проступком працівника ОВС. Але доцільність існування загалом «субститутної» відповідальності працівників ОВС, як і інших категорій осіб, що вказані в ст. 15 КУпАП, убачається нам сумнівною, позаяк це призводить до значного ускладнення сприйняття видової структури юридичної відповідальності загалом та трудоправової [19, с. 183–184; 26, с. 65–92; 27, с. 78–81; 28, с. 110–112, 240–241], «службово–трудової» [1, с. 6, 13–17, 23] юридичної відповідальності найманих працівників зокрема. Небезпідставно в цьому аспекті звертається увага, зокрема, В. І. Щербиною, який зазначає, що визначення «...державно владних повноважень державного службовця органів внутрішніх справ, безпосередньо пов'язане з питаннями юридичної відповідальності. Законом України «Про міліцію» передбачено, що співробітники органів внутрішніх справ при здійсненні своїх службових функцій несуть два види юридичної відповідальності — кримінальну й дисциплінарну. За адміністративні проступки, скоєні при виконанні службової функції, ці державні службовці несуть дисциплінарну відповідальність. І лише у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення (ст. 15), ця категорія працівників притягується до адміністративної відповідальності. Ця обставина є суттєвою особливістю відповідальності співробітників органів внутрішніх справ» [13, с. 9]. Цю ж тезу В. І. Щербина розвиває й на сторінках свого дисертаційного дослідження, коли вказує, що в п. 23 Положення про проходження служби зазначено, що працівники ОВС несуть дисциплінарну, адміністративну, матеріальну й кримінальну відповідальність відповідно до законодавства, а, зрештою, доходить висновку, що в такий спосіб складається «парадоксальна ситуація», коли Закон України «Про міліцію» встановлює за порушення по службі лише два види відповідальності — кримінальну й дисциплінарну, а численні інші акти передбачають можливість притягнення даної категорії працівників до будь–якого виду юридичної відповідальності. В. І. Щербина вважає, що в цій ситуації «єдино правильним буде висновок, що полягає в тім, що державні службовці органів внутрішніх справ за правопорушення, пов'язані з виконанням службової функції, несуть кримінальну, дисциплінарну, матеріальну, а у виняткових випадках і адміністративну відповідальність. А в зв'язку із цим у Закон України «Про міліцію», як нормативний акт, що визначає правовий статус державних службовців органів внутрішніх справ, у частині їхньої відповідальності, необхідно внести зміни, що передбачають можливість притягнення цієї категорії працівників до названих видів юридичної відповідальності» [14, с. 29–31].

Крім щойно означеного, використання «субститутної» відповідальності в сфері службово–трудових відносин призводить і до порушення трудових прав працівників ОВС. Так, В. С. Венедіктов справедливо зазначає, що «якщо за обставинами справи орган адміністративної юрисдикції в процесі дослідження обставин правопорушення прийде до висновку про те, що в даному конкретному випадку застосування заходів дисциплінарного впливу буде мати більший виховний ефект, ніж накладення адміністративного стягнення, то він може замість застосування цього стягнення передати матеріали про правопорушення відповідним органам для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності... Таким чином, у разі вчинення особою рядового або начальницького складу органів внутрішніх справ адміністративного проступку має місце заміна одного виду юридичної відповідальності на інший, що в літературі одержало назву субститутної відповідальності. Доцільність заміни адміністративної відповідальності дисциплінарною в цьому випадку пояснюється особливостями служби в органах внутрішніх справ, особливим правовим статусом їхніх працівників, а, відтак, і специфікою юридичної відповідальності за порушення правових норм, які охороняються адміністративними санкціями. Як наслідок, — на думку вказаного автора, — *виникає питання про припустимість або неприпустимість накладення на винного працівника органів внутрішніх справ одразу двох стягнень — і адміністративного, і дисциплінарного. Законодавчого вирішення цього питанню нині немає*, хоча на практиці все ж таки мають місце непоодинокі випадки, коли за скоєння деяких адміністративних правопорушень персонал органів системи Міністерства внутрішніх справ притягується до адміністративної та дисциплінарної відповідальності одночасно» [1, с. 163–164]. Погоджуючись із можливістю існування на практиці фактів накладення на працівників ОВС одночасно адміністративного й дисциплінарного стягнення, аж ніяк не можна погодитися із твердженням В. С. Венедіктова про те, що дане питання не врегульоване в законі («законодавчого вирішення цього питанню нині немає...» [1, с. 164]). Зауважимо, що на момент висловлення вказаним дослідником такого категоричного твердження (2003 рік) чинною була редакція ч. 2 ст. 15 КУпАП, якою було прямо передбачено, що «...органи (посадові особи), яким надано право накладати адміністративні стягнення, можуть *замість накладених стягнень* передавати матеріали про правопорушення відповідним органам для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності». Отож, ситуація, «...коли за скоєння деяких адміністративних правопорушень персонал органів системи Міністерства внутрішніх справ притягується до адміністративної та дисциплінарної відповідальності одночасно» законодавцем прямо і однозначно виключалася, не допускалася. Утім, зауважимо, що така редакція ч. 2 ст. 15 КУпАП була недосконалою: мова наразі повинна йти про те, що передача матеріалів допускається не «замість *накладених* стягнень...», а «...замість *накладення* адміністративних стягнень». Певно, саме тому із часом редакція даної статті Кодексу зазначала змін і на сьогодні в ній зазначено більш категорично й однозначно: «У випадках, зазначених у цій статті, органи (посадові особи), яким надано право накладати адміністративні стягнення, *передають* матеріали про правопорушення відповідним органам для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності». До того ж, «...питання про припустимість або неприпустимість накладення на винного працівника органів внутрішніх справ одразу двох стягнень — і адміністративного, і дисциплінарного», що ставить вище у

своїх міркуваннях В. С. Венедіктов, має заперечну відповідь лише й тільки стосовно випадків скоєння працівниками ОВС адміністративних правопорушень, за які вони відповідно до ч. 1 ст. 15 КУпАП несуть відповідальність за дисциплінарним статутом, тобто дисциплінарну відповідальність. Для решти ж випадків таке питання є неактуальним, оскільки згідно зі ст. 61 Конституції України ніхто не може бути двічі притягнений за одне й те саме правопорушення до юридичної відповідальності лише одного виду. Трудове законодавство також не забороняє можливості одночасно застосовувати (кумулювати) різні види юридичної відповідальності, якщо їхньою підставою є одне й те ж саме трудове правопорушення. Додамо, що й ч. 2 ст. 5 Дисциплінарного статуту ОВС установлено, що особи рядового й начальницького складу, яких в установленому законодавством порядку притягнуто до адміністративної, кримінальної або матеріальної відповідальності, *водночас можуть нести й дисциплінарну відповідальність* згідно із цим Статутом.

Як уже зазначалося вище, поняття дисциплінарного проступку працівника ОВС, що закріплене в ст. 2 Дисциплінарного статуту ОВС, змістовно є необґрунтовано розширеним за рахунок включення в його дефініцію терміну «службова дисципліна» і відсутності вказівки на зміст трудових обов'язків, покладених за договором про службу на працівника. Але ступінь такої «розширенності» ще більше наростає у випадку застосування, відповідно до приписів ст. 15 КУпАП, механізму «субститутної» відповідальності. Усе це призводить до «руйнування» меж дисциплінарного проступку й «змішування» заходів стягнення різних видів юридичної відповідальності, що застосовуються за скоєння останнього [29, с. 61, 65, 69], що, як справедливо наголошується в літературі [10, с. 288], є неприпустимим явищем. Чітке розмежування змісту понять «адміністративний проступок» та «дисциплінарний проступок», як і адміністративної та дисциплінарної відповідальності загалом, є не лише доцільним, а цілком логічним, необхідним. Адже дефініція, подібно будь–якій науковій абстракції, «є необхідним щаблем у процесі пізнання... теоретичною основою для розкриття змісту та правильного практичного застосування адміністративного законодавства» [30, с. 107]. Поняття як скорочений опис того чи іншого предмета дослідження є переліком (синтезом) його ознак [31, с. 41–42]. Як зазначає В. Є. Жеребкін: «Доти, доки відсутнє наукове визначення того чи іншого поняття, немає й точного знання істотності предмета, що відображається цим поняттям, відсутній і критерій для відокремлення одних предметів від інших» [32, с. 49]. Фактично ж, у царині вітчизняної науки склалася насправді парадоксальна ситуація, коли явище, із приводу якого за влучним виразом К. С. Бєльського було написано «Монблан літератури» [33, с. 12], досить рідко знаходить свій повний вираз у конкретній авторській дефініції об'єкта дослідження. А втім, навіть найбільш аргументоване, докладне та послідовне відстоювання автором власної точки зору не може замінити законодавче визначення поняття, як логічно оформлену загальну думку про це явище [34, с. 456]. Досить часто, обґрунтовано зазначає вже О. В. Кузьменко, «визначення, які наводять у своїх наукових доробках окремі фахівці, як правило, характеризуються невизначеністю, відсутністю єдиного методологічного підходу, ігноруванням логічних правил побудови понять або ж просто є досить невдалими спробами калькування дефініцій споріднених явищ матеріальних галузей права. При цьому слід зауважити, що сукупність названих факторів є не лише причиною недосконалості формулювань відповідних дефініцій, а й свого роду підґрунтям для досить поверхової та непереконливої аргументації критичних зауважень щодо позицій інших науковців (навіть таких, які в основі своїй мають раціональне зерно)» [18, с. 82]. «Загальне поняття правопорушення, — на думку М. І. Хавронюка, яка поділяється нами, — має значення для відмежування правопорушень від інших видів соціальної поведінки, у т.ч. правомірної... більшу увагу слід приділяти правильному визначенню необхідних і достатніх ознак правопорушення... *Поняття окремих видів правопорушень та їхній чіткий поділ на види є надзвичайно важливими в контексті відмежування їх між собою, для дотримання прав і свобод людини, принципів справедливого покарання й у кінцевому підсумку — для втілення ідеї справедливості в праві*» [12, с. 67].

Як на нас, то не менш обґрунтовано зазначає із цього приводу В. М. Туманов, коли пише, що «таке правило (ідеться про механізм субститутної відповідальності — *прим. авт.*) було платою для особливої категорії осіб за їхню службу по проведенню політики комуністичної партії й на даний час воно має бути скасованим» задля забезпечення реалізації принципу рівності всіх перед законом за скоєне правопорушення [35, с. 9–10]. Звертає на себе увагу й застереження О. Ф. Ноздрачова: «Прийнято вважати, що в певному сенсі державна служба робить можливим скоєння окремих правопорушень, надаючи державному службовцю відповідні засоби й створюючи сприйнятливі умови. Крім того, зустрічаються твердження, що правопорушення на державній службі, як і хвороба в житті людини, мають свій сенс. Вони «належать» службі, є її складовою частиною, адже без хвороби любов до життя й прагнення до одужання не були б так глибоко в нас запрограмовані. Поряд із цим цілком очевидно, що правопорушення державних службовців, особливо посадових осіб, наділених юридичне владними повноваженнями, характеризуються підвищеною небезпекою, бо зачіпають безпосередньо інтереси держави, правопорядок, права й свободи громадян, а тому мають супроводжуватись підвищеною юридичною відповідальністю» [36, с. 485]. О. П. Корєнєв своєю чергою висновує, що «покладаючи на службовців посадові обов'язки та наділяючи їх відповідними правами, держава поряд із цим установлює сувору відповідальність за невиконання цих обов'язків і неправильне, незаконне використання наданих прав» [37, с. 81].

Підсумовуючи слід зазначити, що наявність інституту «субститутної» відповідальності, установленого ст. 15 КУпАП, є, *по–перше,* пережитком радянської системи права й суперечить конституційному принципу рівності всіх громадян перед законом (ст. 24 Конституції України). Такий механізм відповідальності може призводити не лише до необґрунтованого пом'якшення або навіть уникнення відповідальності винною особою, адже накладення дисциплінарного стягнення є лише правом відповідного начальника (ст. 13 Дисциплінарного статуту ОВС), а в деяких випадках накладення дисциплінарних стягнень прямо обмежене Дисциплінарним статутом ОВС: наприклад, відповідно до чч. 11, 13–14 ст. 14 Статуту, у разі вчинення «незначного порушення» службової дисципліни начальник може обмежитись усним попередженням особи щодо необхідності суворого додержання службової дисципліни; у разі повторного вчинення особою незначного проступку з урахуванням його нетяжкості, сумлінного ставлення цієї особи до виконання службових обов'язків, нетривалого перебування на посаді (до шести місяців) та з «інших поважних причин» начальник може обмежитися раніше накладеним на таку особу дисциплінарним стягненням; дисциплінарні стягнення у вигляді пониження в спеціальному званні на один ступінь на осіб, які мають перші спеціальні звання, і звільнення з посади на осіб, які обіймають посади найнижчого рівня, не накладаються).

По–друге, слід констатувати невідповідність положень ст. 15 КУпАП та змісту Дисциплінарного статуту ОВС, адже ст. 5 Статуту встановлює дисциплінарну відповідальність згідно із цим Статутом лише за вчинення дисциплінарних проступків працівниками ОВС і, до того ж, передбачає, що особи, яких в установленому законодавством порядку були притягнуті до адміністративної, кримінальної або матеріальної відповідальності водночас можуть нести й дисциплінарну відповідальність згідно із цим Статутом. Тобто, по суті адміністративний проступок, який скоєно працівником ОВС, взагалі не розглядається взагалі як підстава для притягнення до дисциплінарної відповідальності цієї категорії працівників. Зміст окремих видів правопорушень та їхня чітка галузева диференціація є надзвичайно важливими в контексті розмежування їх між собою, а також для гарантування прав і законних інтересів людини найманої праці, принципів «справедливого покарання й у кінцевому підсумку — для втілення ідеї справедливості в праві» [12, с. 67]. Крім того, за ст. 5 Дисциплінарного статуту ОВС дисциплінарна відповідальність на винних у скоєнні адміністративних правопорушень осіб покладається не «замість», а «поряд», «паралельно» (себто, одночасно) із притягненням їх до адміністративної відповідальності. Відтак, Статутом передбачено виключно механізм «кумулювання» різних видів юридичної відповідальності, що повною мірою відповідає приписам ст. 61 Конституції України, а не їхню вибіркову за характером трансформацію, заміну одного виду (у нашому випадку — адміністративної відповідальності) на інший (у нашому випадку — дисциплінарну відповідальність) у певних випадках.

По–третє, попри щойно значене, слід констатувати, що певним нормативним підґрунтям для застосування на практиці «субститутної» відповідальності, установленої ст. 15 КУпАП, є невдала редакція ст.ст. 1 і 2 Дисциплінарного статуту ОВС, де необґрунтовано розширено тлумачиться зміст такого ключового поняття, як «дисциплінарний проступок», що дає можливість віднести до його об'єктивної сторони вчинення не лише дисциплінарного, а по суті будь–якого проступку (правопорушення), у тому числі адміністративного. З такою позицією законодавця погодитися категорично не можна, оскільки дисциплінарний проступок полягає в невиконанні лише й тільки службово–трудової функції працівника, тобто службово–трудових обов'язків, установлених сторонами під час укладення договору про службу й закріплених у його функціональних (посадових) обов'язках за конкретно займаною штатною посадою. А тому законодавче тлумачення дисциплінарного проступку повинне мати тісний і нерозривний зв'язок зі змістом саме трудових обов'язків, покладених на працівника ОВС, а не відсильною вказівкою на недотримання особою в

цьому випадку невичерпного кілька тисячного переліку нормативних актів (як–от «...Конституції і законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів та інших нормативно–правових актів Міністерства внутрішніх справ України, підпорядкованих йому органів і підрозділів та Присяги працівника органів внутрішніх справ України» (ст. 1 Статуту)). Отож, редакція ст.ст. 1 і 2 Дисциплінарного статуту ОВС має зазнати відповідних уточнень і змін.

По–четверте, законодавцеві слід всебічно проаналізувати доцільність нормативного закріплення можливості беззастережного звільнення працівників ОВС із органів внутрішніх справ як «крайнього заходу дисциплінарного впливу» (ч. 15 ст. 14 Дисциплінарного статуту ОВС) за встановленим судом фактом скоєння окремих видів адміністративних проступків на кшталт того, як це встановлено п. 67 Положення про проходження служби в ОВС України, де передбачено обов'язкове звільнення працівника за скоєння злочину, установленого вироком суду, що вступив у законну силу. Але при цьому слід взяти до уваги, що таке звільнення (за скоєння певного адміністративного правопорушення) працівника ОВС, як і звільнення за скоєння злочину, установленого вироком суду, чи звільнення за дискредитацію спеціального звання, є недисциплінарним, не вважається заходом дисциплінарного стягнення. Звільнення в щойно перелічених випадках здійснюється виключно в силу того, що скоєння особою певного правопорушення є несумісним зі спеціальним статусом працівника ОВС України, специфікою виконуваної ним трудової трудової функції в межах службово–трудового правовідношення.

РЕЗЮМЕ

На основі дослідження наукових підходів, положень нормативних актів у сфері адміністративної та дисциплінарної відповідальності виявлено й досліджено проблеми притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ України за вчинення адміністративного правопорушення. Обгрунтовано доцільність: внесення змін і доповнень у спеціальне дисциплінарне законодавство, скасування механізму трансформації адміністративної відповідальності в дисциплінарну та визнання звільнення зі служби в органах внутрішніх справ за скоєння особою адміністративного правопорушення недисциплінарним звільненням.

Ключові слова: звільнення з органів внутрішніх справ, адміністративне правопорушення, дисциплінарний проступок, трансформація відповідальності, дисциплінарні стягнення.

РЕЗЮМЕ

На основе исследования научных подходов, положений нормативных актов в сфере административной и дисциплинарной ответственности выявлены и исследованы проблемы привлечения к дисциплинарной ответственности работников органов внутренних дел Украины за совершение административного правонарушения. Обоснована целесообразность: внесения изменений и дополнений в специальное дисциплинарное законодательство, отмена механизма трансформации административной ответственности в дисциплинарную, а также признание увольнения со службы в органах внутренних дел за совершение лицом административного правонарушения недисциплинарным увольнением.

Ключевые слова: увольнение из органов внутренних дел, административное правонарушение, дисциплинарный проступок, трансформация ответственности, дисциплинарные взыскания.

SUMMARY

On the basis of research of scientific approaches, positions of statutory acts in sphere administrative and a disciplinary responsibility attraction problems to a disciplinary responsibility of workers of of internal affairs bodies of Ukraine for fulfilment of an administrative offence are revealed and investigated. The expediency is proved: modification and additions of the special disciplinary legislation, cancellation of the mechanism of transformation of administrative responsibility in disciplinary, and also a recognition of dismissal from service in internal affairs bodies for fulfilment by the person of an administrative offence by not disciplinary dismissal.

Keywords: dismissal from internal affairs bodies, an administrative offence, a minor offence, responsibility transformation, summary punishments.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Венедіктов В. С. Юридична відповідальність працівників ОВС України : монографія / В. С. Венедіктов. — Х. : Вид–во Нац. ун–ту внутр. справ, 2003. — 269 с.
2. Венедиктов В. С. Основания и юридические гарантии прекращения служебно–трудовых отношений с работниками органов внутренних дел : науч.–практ. пос. / В. С. Венедиктов, С. В. Попов. — Симферополь : ДОЛЯ, 2000. — 88 с.
3. Комзюк А. Т. Застосування заходів дисциплінарного впливу до працівників органів внутрішніх справ, які вчинили адміністративні проступки / А. Т. Комзюк // Вісник Університету внутрішніх справ. — 1999. — № 8. — С. 101–104.
4. Кузнєцов В. О. Відповідальність працівників податкової міліції за адміністративні проступки та порядок її реалізації : навч.–практ. пос. / В. О. Кузнєцов. — К. : Центр навч. літ–ри, 2004. — 248 с.
5. Лавриненко О. В. Дисциплинарная и морально–юридическая ответственность / О. В. Лавриненко // Бизнес–Информ. — 1997. — № 19. — С. 16–18.
6. Лавриненко О. В. Служебная (трудовая) дисциплина в органах внутренних Украины : науч.–практ. пос. / О. В. Лавриненко. — Харьков : Знание, 1999. — 44 с.
7. Лавріненко О. В. Культурно–етичні засади правового регулювання діяльності співробітників органів внутрішніх справ / О. В. Лавріненко // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. — 1999. — № 3. — С. 69–72.
8. Лавріненко О. В. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди працівникам органів внутрішніх справ / О. В. Лавріненко // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2000. — № 2. — С. 97–105.
9. Лавріненко О. В. Оціночні поняття у системі спеціального законодавства України про працю: їх зміст, значення й проблеми тлумачення у судовій практиці / О. В. Лавріненко // Економіка. Фінанси. Право. — 2007. — № 5. — С. 35–39; № 6. — С. 27–39; № 7. — С. 24–39; № 8. — С. 21–25.
10. Лавріненко О. В. Поняття, правова природа, причини й значення службово–трудових спорів: дослідження теоретичних та прикладних аспектів / О. В. Лавріненко // Економіка. Фінанси. Право. — 2006. — № 8. — С. 15–30.
11. Лавріненко О. В. Особливості дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ України: питання теорії та напрями вдосконалення спеціального законодавства / О. В. Лавріненко // Вісник Донецького національного університету. Серія В : Економіка і право. — 2006. — Т. 2, Вип. 2. — С. 438–446.
12. Хавронюк М. І. Дисциплінарні правопорушення і дисциплінарна відповідальність : навч. пос. / М. І. Хавронюк. — К. : Атіка, 2003. — 240 с.
13. Щербина В. І. Дисциплінарна відповідальність державних службовців органів внутрішніх справ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.05 «Трудове право ; право соціального забезпечення» / В. І. Щербина. — Харків, 1998. — 24 с.
14. Щербина В. І. Дисциплінарна відповідальність державних службовців органів внутрішніх справ : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.05 / В. І. Щербина. — Харків : Ун–т внутр. справ, 1998. — 202 с.
15. Пшонка А. І. Дисциплінарна відповідальність прокурора: деякі проблеми доказування та індивідуалізації / А. І. Пшонка // Вісник Донецького університету. Серія В : Економіка і право. — 2005. — Вип. 2. — С. 344–348.
16. Колпаков В. К. Адміністративно–деліктний правовий феномен : монографія / В. К. Колпаков. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 312 с.
17. Адушкин Ю. С. Нормы о дисциплинарном производстве в системе советского права / Ю. С. Адушкин // Хозяйство. Право. Управление. — 1983. — Вып. 4. — С. 121–124.
18. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу : монографія / О. В. Кузьменко. — К. : Атіка, 2005. — 352 с.
19. Щербина В. С. Теоретичні проблеми охоронної функції трудового права в умовах ринкових відносин : монографія / В. С. Щербина. — Дніпропетровськ : Академія митної служби, 2004. — 211 с.
20. Артамонов Н. В. Проблемы правового статуса военнослужащих СССР / Н. В. Артамонов, Г. В. Орлов // Советское государство и право. —

1990. — № 11. — С. 47–50.
21. Шамрай В. О. Військові формування та військова служба (організаційно–правові та управлінські аспекти): монографія / В. О. Шамрай. — К. : Вид–во «КВІЦ», 1998. — 184 с.
22. Военное право / под ред. А. Г. Горного. — М. : Воениздат, 1984. — 280 с.
23. Бахрах Д. Н. Административная ответственность граждан в СССР : монография / Д. Н. Бахрах. — Свердловск : Изд–во Урал. ун–та, 1989. — 246 с.
24. Матвеев С. В. Индивидуальные субъекты административной ответственности / С. В. Матвеев // Правоведение. — 1988. — № 1. — С. 80–83.
25. Иванов В. И. Материально–правовые и процессуальные гарантии законности привлечения к административной ответственности : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / В. И. Иванов. — Одесса, 2001. — 192 с
26. Венедиктов В. С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве : монография / В. С. Венедиктов. — Харьков : Консум, 1996. — 137 с.
27. Угрюмова Г. Загальна характеристика дисциплінарної відповідальності та дисциплінарного проступку за українським трудовим правом / Г. Угрюмова // Право України. — 2005. — № 5. — С. 78–81.
28. Хуторян Н. М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин : монографія / Н. М. Хуторян. — К. : Ін–т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. — 264 с.
29. Шишко Г. Б. Трудовая дисциплина : монография / Г. Б. Шишко. — Минск : Молодежное научное общество, 2000. — 127 с.
30. Печеницин В. А. Актуальные проблемы административной ответственности // Вестник Омского государственного университета. — 1999. — Вып. 1. — С. 106–109.
31. Энциклопедический словарь / изд. Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон ; под ред. К. К. Арсеньева и О. О. Петрушевского. — СПб. : Типолитография И. А. Ефрона, 1897. — Т. 12. — 1194 с.
32. Жеребкін В. Є. Логіка : підр. / В. Є. Жеребкін. — К.: Т–во «Знання», КОО, 2001. — 187 с.
33. Бельский К. С. Административная ответственность: генезис, основные признаки, структура / К. С. Бельский // Государство и право. — 1999. — № 12. — С. 11–14.
34. Кондаков Н. И. Логический словарь–справочник / Н. И. Кондаков. — М. : Наука, 1975. — 782 с.
35. Туманов В. М. Административная ответственность предпринимателя : автореф. дис… канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. М. Туманов. — Одесса, 1993. — 24 с.
36. Ноздрачев А. Ф. Государственная служба / А. Ф. Ноздрачев. — М. : Статут, 1999. — 724 с.
37. Административное право / под ред. А. П. Коренева. — М.: МВШМ МВД СССР, 1986. — 372 с.
38. Венедіктов В. С. Організаційно–правові засади проходження служби в органах внутрішніх справ України : наук.–практ. пос. / В. С. Венедіктов, М. І. Іншин. — Харків : Вид–во Нац. ун–ту внутр. справ, 2002. — 164 с.

УДК 343.985:004.056

ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ З ТРАНСПОРТНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

Меживой О.В., кандидат юридичних наук, викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Донецького юридичного інституту МВС України

У зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), появою нових інститутів кримінально-процесуального законодавства, назріла об'єктивна необхідність фундаментальних досліджень правових новел та розробка ефективних механізмів їх застосування у практичній діяльності правоохоронних органів.

Особливої уваги потребують питання правової кваліфікації та регламентації провадження негласних слідчих (розшукових) дій, однією з яких є зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (у термінології КПК 1960 року – «зняття інформації з каналів зв'язку»).

Дослідженню кримінально-процесуальних і криміналістичних засад зняття інформації з каналів зв'язку присвячені дослідження О.М. Бандурки, Г.М. Бірюкова, Ю.В. Гавриліна, В.О. Глушкова, В.Г. Гончаренка, Є.А. Долі, В.П. Захарова, Л.М. Лобойка, В.З. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, Д.Й. Никифорчука, В.Т. Нора, Ю.Ю. Орлова, В.Л. Ортинського, Д.П. Письменного, М.А. Погорецького, К.І. Попова, М.В. Салтевського, Д.Б. Сергєєвої, В.М. Тертишника, Є.Д. Скулиша, П.Л. Фріса, І.Ф. Харабєрюша, С.А. Шейфера, М.Є. Шумила, Л.Г. Юріної та ін. Розробки науковців торкалися окремих питань контролю телефонних переговорів в якості слідчої дії, а також оперативно-розшукового аспекту зняття інформації з каналів зв'язку. Водночас крізь призму реформ кримінального судочинства, теперішніх соціально-економічних умов виникає необхідність переосмислення положень законодавства у цій сфері. Існуючі правові норми, що регулюють зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж недосконалі, а тому потребують комплексного дослідження і наукового аналізу з метою їх правильного застосування у правоохоронній та правозахисній діяльності.

Мета статті полягає в наданні фахової правової оцінки (кваліфікації) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, визначення стану правової регламентації цієї діяльності відповідно до сучасних соціально-економічних умов, реалій криміногенної обстановки та правозастосовчої практики.

Коло завдань, які можна вирішити шляхом зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, є досить широким: установлення осіб, що вчинили злочин; встановлення вини та ролі кожного учасника у вчиненні злочину; встановлення мотивів вчинення злочину; розшук підозрюваного (обвинуваченого) або осіб, що пропали безвісті, тощо. Використання сучасних телекомунікаційних технологій забезпечує можливість документування злочинної діяльності – технічний (електронний) контроль за особою підозрюваного (обвинуваченого) через засоби комунікацій та електронно-обчислювальної техніки, якими він користується. Пізнавальне значення при провадженні даної слідчої дії може мати не тільки зміст інформації, що передається каналами зв'язку, але й її емоційне забарвлення, фонова та інша інформація, що може супроводжувати мову. Тож практична доказова цінність інформації, отриманої з мереж телекомунікацій, не викликає сумнівів.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (або зняття інформації з каналів зв'язку) як метод отримання інформації про злочини у формі слідчої дії не є новим у вітчизняному кримінальному судочинстві. Прослуховування телефонних та інших розмов, що мали значення в кримінальних справах, було передбачено ще Основами кримінального судочинства СРСР. Законом від 12 червня 1990 року їх доповнено ст. 35-1, що допускала прослуховування та звукозапис телефонних переговорів [1].

Поява нових систем зв'язку в різні періоди часу обумовлювали необхідність створення механізмів ефективного регулювання суспільних відносин у сфері телекомунікацій. Пропозиції щодо доповнення КПК новою слідчою дією щодо контролю, фіксації телефонних переговорів із застосуванням технічних засобів висувалися вченими ще з початку 90-х рр. Так, Є.А. Доля наполягав на тому, що сутність цієї слідчої дії має полягати не в прослуховуванні слідчим (уповноваженою особою, прокурором, судом), телефонних переговорів, а в контролі та фіксації за їх рішенням за допомогою записуючих технічних пристроїв змісту цих переговорів, створенню можливості для використання зафіксованих при цьому відомостей у процесі доказування [2, с. 12-13].

© Меживой О.В., 2013